

Hoofdstuk 1

Inleiding materieel recht

1.1 Strafrecht

Plaats van het strafrecht

Het strafrecht is, net als bijvoorbeeld het staatsrecht en het bestuursrecht, onderdeel van het publiekrecht. Het publiekrecht regelt de betrekkingen tussen burgers en de Staat, terwijl het privaatrecht (burgerlijk recht) zich richt op de betrekkingen tussen burgers onderling. Het strafrecht heeft onder meer als doel het tegengaan van eigenrichting (voorkomen dat burgers hun problemen onderling uitvechten), door aan de overheid het geweldsmonopolie (het exclusieve recht om te straffen) toe te kennen. Andere doelen van het strafrecht zijn speciale preventie (voorkomen dat de dader nogmaals strafbare feiten pleegt, dat hij recidiveert) en generale preventie (voorkomen dat anderen dergelijke strafbare feiten plegen). Omdat het strafrecht verregaand invloed kan hebben op het leven van individuen, dient het altijd het laatste redmiddel te zijn, het ultimum remedium, en dient dus bijvoorbeeld eerst te worden gezien of een zaak niet bestuursrechtelijk, privaatrechtelijk of tuchtrechtelijk kan worden afgedaan.

Materieel en formeel strafrecht

Het *strafrecht* kan grofweg worden onderverdeeld in twee deelgebieden, het materiële strafrecht en het formele strafrecht.

- *Materieel strafrecht* is de verzamelnaam voor dat deel van het strafrecht waarin in abstracto wordt omschreven welk gedrag onder welke omstandigheden strafbaar is en welke sanctie

wegens die gedraging kan worden opgelegd. In dit deel van het strafrecht, dat de strafbepalingen en de regels over de op te leggen sancties bevat, wordt als het ware het fundament voor sanctionering door de overheid gelegd door strafrechtelijke aansprakelijkheid te vestigen. Het materiële strafrecht wordt in het eerste deel van dit boekje behandeld.

- *Formeel strafrecht* (ook wel strafprocesrecht of strafvordering genoemd) is de verzamelnaam voor dat deel van het strafrecht dat (procedure)regels bevat die aangeven door wie en op welke wijze wordt onderzocht of een strafbaar feit is begaan en door wie en naar welke maatstaven daarover uiteindelijk wordt beslist. Het formele strafrecht operationaliseert zo bezien het materiële strafrecht (brengt het materiële strafrecht tot leven). Het formele strafrecht wordt in het tweede deel van dit boekje behandeld.
 - Art. 107 lid 1 van de Grondwet (ook wel het codificatiebeginsel genoemd) stelt dat het strafrecht (materieel strafrecht) en strafprocesrecht (formeel strafrecht) in algemene wetboeken geregeld wordt, behoudens de bevoegdheid tot regeling van bepaalde onderwerpen in afzonderlijke wetten.
 - Het algemene wetboek voor het materiële strafrecht is het *Wetboek van Strafrecht*.
 - Het algemene wetboek voor het formele strafrecht is het *Wetboek van Strafvordering*.
 - Het materiële en formele strafrecht dat in deze algemene wetboeken is geregeld, wordt ook wel het *commune strafrecht* genoemd, in tegenstelling tot het strafrecht dat in afzonderlijke wetten is geregeld, dat ook wel *bijzonder strafrecht* wordt genoemd (zie par. 1.2).

1.2 Bronnen van strafrecht

Traditioneel worden er drie bronnen van strafrecht onderscheiden:

- de wet;
- jurisprudentie (rechtspraak); en
- verdragen. In deze laatste categorie dient ook de toenemende (materieelrechtelijke en formeelrechtelijke) regelgeving uit de Europese Unie (EU) te worden ondergebracht.

Daarnaast speelt het strafrechtelijk beleid zoals dat door de overheid en met name het College van procureurs-generaal van het Openbaar Ministerie (zie par. 12.4 en 15.1) wordt ontwikkeld een belangrijke rol in de rechtspleging. Ook het ongeschreven recht, zoals de beginselen van een goede procesorde, kan als een bron van recht worden aangemerkt (zie ook par. 11.3).

De wet; het Wetboek van Strafrecht

- Zoals gezegd staat in het Wetboek van Strafrecht welke handelingen onder welke voorwaarden een strafbaar feit opleveren. Hiertoe is het wetboek in drie boeken verdeeld:
 - Boek 1: het algemeen deel;
 - Boek 2: de misdrijven;
 - Boek 3: de overtredingen.
- Het algemeen deel van Boek 1 bevat algemene bepalingen, waaronder de verschillende soorten straffen en maatregelen, de strafuitsluitingsgronden en de uitbreidingen van de strafbaarheid, zoals de poging en voorbereiding. Daarnaast wordt een aantal termen gedefinieerd.
- Het verschil tussen misdrijven en overtredingen is, kort gezegd, dat het bij misdrijven meestal om zwaardere feiten gaat, die dus ook met een hogere straf worden bedreigd. Verder is het verschil

hoofdzakelijk van belang voor de regels van het formele strafrecht. Om te bepalen of een bepaalde gedraging een misdrijf of overtreding is, kan simpelweg gekeken worden in welk boek het staat; de plaatsing bepaalt de kwalificatie (*rubrica est lex*).

Het belangrijkste gedeelte van de strafbepalingen is in het tweede en derde boek van het Wetboek van Strafrecht te vinden. Er zijn echter ook nog 'bijzondere' wetten waarin specifieke soorten strafbare feiten worden geregeld, zoals de Opiumwet (Opw) voor drugsdelicten, de Wet wapens en munitie (WWM), de Wet op de economische delicten (WED) en de Wegenverkeerswet 1994 (WVW 1994). Ook in deze bijzondere wetten is het de wet zelf die bepaalt of een bepaalde gedraging een misdrijf of een overtreding oplevert. Het algemeen deel is ook van toepassing op deze bijzondere wetten (art. 91 Sr) (zie par. 3.2 e.v.).

- Ten slotte zijn er ook nog strafbepalingen te vinden in zogeheten lagere wetgeving, bijvoorbeeld regelgeving door gemeenten (Algemene Plaatselijke Verordeningen, APV's) of door provincies (Provinciale Verordeningen). Het is dus zeker niet zo dat alle strafbare gedragingen in het Wetboek van Strafrecht zijn opgenomen.

Jurisprudentie

De jurisprudentie geeft uitleg van en invulling aan termen uit de wet. Indien de uitleg van een bepaalde term door een rechter wordt overgenomen door andere rechters, heet dat precedentwerking en wordt er gesproken van een heersende leer. Vooral uitspraken van de hoogste rechter van Nederland, de Hoge Raad, hebben een dergelijke precedentwerking, maar ook de uitleg van een lagere rechter, zoals het hof of een rechtbank, kan dit effect hebben. De belangrijkste uitspraken van de Hoge Raad worden opgenomen in de Nederlandse Jurisprudentie (NJ). Daarnaast wordt een groot

aantal uitspraken gepubliceerd op www.rechtspraak.nl. Deze worden gecodeerd met een zogenaemde ECLI (European Case Law Identifier), bestaande uit de volgende elementen:

ECLI:landcode:gerechtscode:jaar:nummer.

- Het laatste element, het nummer, kan in Nederland op twee mogelijke manieren zijn ingevuld. De eerste manier is een volgnummer (slechts bestaande uit getallen), de tweede manier is het gebruiken van het oude LJN (dat tot 2013 werd gebruikt), bestaande uit twee letters en 4 getallen.
- Elke gerechtelijke instantie heeft zijn eigen gerechtscode. De codes vormen altijd een samengevoegde afkorting van het 'soort' gerecht (rechtbank wordt afgekort tot RB, een gerechtshof tot GH en de Hoge Raad tot HR) en de vestigingsplaats (DHA is Den Haag, AMS is Amsterdam, enz.). Bij de Hoge Raad is geen vestigingsplaats in de afkorting opgenomen omdat de Hoge Raad maar één vestiging heeft. Alle verschillende gerechtscodes zijn te vinden op www.rechtspraak.nl.

Twee voorbeelden om de inhoud van een ECLI te illustreren:

1. ECLI:NL:GHDHA:2015:83. Dit is een uitspraak van het gerechtshof Den Haag uit 2015, met als volgnummer 83.
2. ECLI:NL:HR:1963:AG2061. Dit is een uitspraak van de Hoge Raad uit 1963, met vermelding van het destijds toegekende LJN AG2061.

Wanneer in deze uitgave een uitspraak wordt aangehaald, zal, behalve de datum van de uitspraak, ook altijd de vindplaats in de NJ of de ECLI worden gegeven.